

ΣΥΝΟΧΗ : Συνοχή είναι η **μορφική (λεκτική) σύνδεση** μεταξύ των φράσεων, προτάσεων, περιόδων, παραγράφων ενός κειμένου που υλοποιείται με τους ακόλουθους τρόπους:

- 1) Διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις (βλ. παρακάτω)
- 2) Επανάληψη λέξης της προηγούμενης παραγράφου ή ενότητας
- 3) Αντωνυμίες: αυτός, άλλος, εκείνος, ο οποίος (που) κ.λπ.
- 4) Νοηματική συγγένεια ή συνώνυμα: π.χ. πρότυπο, υπόδειγμα
- 5) Παράλειψη μιας λέξης ή φράσης που ήδη αναφέρθηκε
- 6) Χρήση υπώνυμων και υπερώνυμων λέξεων
- 7) Χρήση γενικότερου όρου (π.χ. οι καλλιτέχνες, οι επιστήμονες, οι διανοούμενοι = οι πνευματικοί άνθρωποι)
- 8) Νοηματική συνάφεια/σύνδεση μεταξύ του περιεχομένου δύο παραγράφων

<i>Διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις</i>

Δηλώνουν:

- 1) **Αιτιολόγηση**: εξαιτίας, επειδή, γιατί, διότι, αφού, μια και, μια που, ένας ακόμη λόγος που, καθώς, εφόσον, αυτό οφείλεται/ εξηγείται/ ερμηνεύεται/ αιτιολογείται ..., γι' αυτό το λόγο
- 2) **Αποτέλεσμα**: έτσι που, ώστε, λοιπόν, κατά συνέπεια, γι' αυτό το λόγο, και γι' αυτό, ως επακόλουθο, αποτέλεσμα/ απόρροια/ απότοκο όλων αυτών, χάρη σ' αυτό
- 3) **Αντίθεση-εναντίωση**: αλλά, μα, όμως, και όμως, παρά, μόνο, παρόλο, ωστόσο, εντούτοις, μάλιστα, έπειτα, μολαταύτα, εξάλλου, αντίθετα, σε αντίθεση, απεναντίας, διαφορετικά, ειδάλλως, ειδικά, αλλιώς, αλλιώς, από την άλλη πλευρά, πάλι, ενώ, αν και, και αν, μολονότι, αντίστροφα, στον αντίποδα, ενάντια, ακόμη κι αν, παρ' όλ' αυτά, όχι μόνο ... αλλά και, και που, και ας, όχι μόνο δεν ... μα ούτε, όχι μόνο να μη(ν) ... αλλά ούτε και να, όχι μόνο να μη(ν) ... αλλά να
- 4) **Χρονική σχέση**: αρχικά, προηγουμένως, στη συνέχεια, πρώτα, ύστερα, πριν, εντωμεταξύ, έπειτα, τέλος, όταν, καθώς, οπότε, μόλις, αργότερα, ταυτόχρονα
- 5) **Όρο, υπόθεση, προϋπόθεση**: αν, εκτός αν, σε περίπτωση που, με την προϋπόθεση ότι, υπό τον όρο
- 6) **Επεξήγηση**: δηλαδή, αυτό σημαίνει ότι, ειδικότερα, με άλλα λόγια, ήτοι, συγκεκριμένα, με όσα είπα προηγουμένως εννοούσα, για να γίνω πιο σαφής
- 7) **Έμφαση**: το σημαντικότερο απ' όλα, το κυριότερο, το συγκεκριμένο, είναι αξιοσημείωτο ότι, αξίζει να σημειωθεί πως, εκείνο που προέχει, θα έπρεπε να τονιστεί ότι, είναι αξιοπρόσεκτο ότι,

ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι, πρέπει ακόμη να σημειωθεί, θα ήθελα να τονίσω πως/ να επιστήσω την προσοχή σας, ιδιαίτερα, κυρίως

8) **Επιβεβαίωση:** βέβαια/βεβαίως, φυσικά, αναμφισβήτητα, αναμφίβολα, πράγματι, οπωσδήποτε, μάλιστα

9) **Παράδειγμα-διευκρίνιση:** παραδείγματος χάρη, λόγου χάρη, για παράδειγμα, όπως το...

10) **Σύγκριση-διάζευξη:** ή ... ή, είτε ... είτε, ούτε ... ούτε, μήτε ... μήτε__

11) **Απαρίθμηση, εισαγωγή μιας καινούργιας ιδέας:** πρώτο ... δεύτερο, καταρχάς, τελικά, το επόμενο επιχείρημα που θα μας απασχολήσει

12) **Συμπέρασμα, συγκεφαλαίωση:** επομένως, έτσι, λοιπόν, τελικά, για να συνοψίσουμε, συγκεφαλαιώνοντας/ επιλογικά/ συμπερασματικά θα λέγαμε ότι, συνάγεται το συμπέρασμα, ανακεφαλαιώνοντας

13) **Γενίκευση:** γενικά, γενικότερα, ευρύτερα, τις περισσότερες φορές

14) **Προσθήκη:** ακόμη, επίσης, επιπρόσθετα, επιπλέον, έπειτα, πρόσθετα, εκτός από αυτό

15) **Ταξινόμηση-διαίρεση:** αφενός ... αφετέρου, από τη μια ... από την άλλη, στο πρώτο μέρος ... στο δεύτερο μέρος

16) **Τοπική σχέση:** εδώ, εκεί, μέσα, έξω, κοντά, μακριά, πάνω, κάτω

17) **Αναλογία-ομοιότητα:** όπως ... έτσι, σαν, ομοίως, ανάλογα, παραπλήσια, κάτι ανάλογο συμβαίνει και με ..., με/κατά τον ίδιο τρόπο

ΣΥΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η συνεκτικότητα αναφέρεται στη **νοηματική σύνδεση** μεταξύ των περιόδων, παραγράφων ή και τμημάτων ενός κειμένου, αφορά δηλαδή το **περιεχόμενο**. Οι τρόποι με τους οποίους επιτυγχάνεται η συνεκτικότητα ενός κειμένου είναι οι ακόλουθοι:

1) Αιτιολόγηση

2) Αίτιο-αποτέλεσμα

3) Σύγκριση

4) Αντίθεση

5) Προσθήκη (επιχειρήματος, πληροφορίας...)

6) Προϋπόθεση

7) Επεξήγηση

8) Αίτια ενός προβλήματος-προτάσεις για τη λύση του προβλήματος

ΑΛΛΗΛΟΥΧΙΑ= ΣΥΝΟΧΗ + ΣΥΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η αλληλουχία επιτυγχάνεται με τη σαφή **διάκριση των μερών** ενός κειμένου (πρόλογος, κύριο μέρος, επίλογος) και των επιμέρους τμημάτων του κυρίου μέρους και με τη σωστή **διάταξη των ιδεών**. Στα αποδεικτικά κείμενα οι ιδέες οργανώνονται με βάση τη λογική σειρά. Η διάταξη των ιδεών σε ένα τέτοιο κείμενο μπορεί να είναι:

- α) παραγωγική (από το γενικό στις ειδικές λεπτομέρειες)
- β) επαγωγική (από τις ειδικές λεπτομέρειες στο γενικό συμπέρασμα).

ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ

Τα σημεία στίξης αποτελούν έμμεσο σχόλιο, συγκεκριμένα:

- 1) **Θαυμαστικό**: δηλώνει θαυμασμό, προσταγή (π.χ. Πήγαινε!), ικανοποίηση, επιδοκιμασία, χαρά, ελπίδα, φόβο, ένα ξαφνικό συναίσθημα, κάτι το απίστευτο
- 2) **Θαυμαστικό σε παρένθεση**: δηλώνει απορία, ειρωνεία, αμφισβήτηση, αμφιβολία, έκπληξη
- 3) **Ερωτηματικό**: α) στο τέλος ευθείας ερώτησης δηλώνει απορία ή αμφιβολία (π.χ. Ποιοι είναι οι πρωταγωνιστές του επεισοδίου; Έχουν συνειδητοποιήσει τις διαστάσεις του προβλήματος;) β) σε ρητορική ερώτηση αντιστοιχεί με ισχυρή κατάφαση (π.χ. Ποιος Έλληνας δεν επιθυμεί την πρόοδο της χώρας του; [εννοείται: όλοι, οι πάντες]) ή εκφράζει την προσωπική άποψη ή στάση αυτού που μιλά (π.χ. Γιατί να τον ακούσω; [μακάρι να μην τον άκουγα]) γ) γενικά, το ερωτηματικό προσδίδει στο κείμενο χαρακτήρα διαλογικής επικοινωνίας ανάμεσα στον πομπό και τον δέκτη, έτσι ο λόγος γίνεται πιο ζωντανός και παραστατικός
- 4) **Ερωτηματικό σε παρένθεση**: δηλώνει ειρωνεία, αμφισβήτηση, αμφιβολία
- 5) **Άνω τελεία**: α) όταν γίνεται απαρίθμηση/παράθεση στοιχείων (π.χ. Θέλησε να αλλάξει τον τρόπο εξέτασης· να αλλάξει τον τρόπο αντιμετώπισης των μαθητών· να δώσει νέα πνοή στην τάξη) β) χωρίζει δύο μέρη μιας περιόδου, ιδίως όταν το δεύτερο επεξηγεί το πρώτο (π.χ. η καταστροφή του περιβάλλοντος είναι ανυπολόγιστη· καταστροφή για την οποία ευθύνεται ο ίδιος ο άνθρωπος) ή έρχεται σε αντίθεση με αυτό (π.χ. Αυτό δεν είναι ζωή· είναι τυραννία.)
- 6) **Αποσιωπητικά**: δηλώνουν αποσιώπηση (που γίνεται σκόπιμα ή για λόγους συντομίας ή για να υπονοηθεί κάτι), έκπληξη, αγανάκτηση, αποδοκιμασία, ειρωνεία, αμφισβήτηση, συγκίνηση, προβληματισμό (ωθούν τον αναγνώστη να εστιάσει την προσοχή του σε αυτό που ακολουθεί: π.χ. γλώσσα είναι... ολόκληρος ο λαός)
- 7) **Εισαγωγικά**: μέσα σε εισαγωγικά βρίσκονται:

- α) τα λόγια κάποιου, όπως ακριβώς τα έχει πει (αυτούσια αναφορά των λόγων κάποιου),
- β) παροιμίες, ρητά,
- γ) λέξεις που χρησιμοποιούνται μεταφορικά,
- δ) λέξη στην οποία θέλουμε να δοθεί έμφαση (π.χ. βαρέθηκα να παριστάνω το «θύμα»),
- ε) λέξεις με τις οποίες εκφράζεται ειρωνεία (π.χ. η «ειρηνική» επέμβαση είχε χιλιάδες θύματα) ή αμφισβήτηση (π.χ. η κατηγοριοποίηση των μαθητών σε «καλούς» και «κακούς» είναι αντιπαιδαγωγική),
- στ) ξένη λέξη (π.χ. τα «λούμπεν» στοιχεία της κοινωνίας),
- ζ) λέξεις ή φράσεις που δεν ανήκουν στην κοινή γλώσσα ή που παίρνουν ένα ιδιαίτερο νόημα στον λόγο (π.χ. «επί ξύλου κρεμάμενος»),
- η) επιστημονικοί όροι (π.χ. «ιδρυματισμός»),
- θ) λέξεις της αργκό (π.χ. οι «κολλητοί» των βουλευτών),
- ι) αρχαίες εκφράσεις ή ρητά,
- ια) τίτλοι βιβλίων, εφημερίδων, περιοδικών, ονόματα πλοίων,
- ιβ) ευθύς λόγος (σε περιπτώσεις διαλόγων, όταν δεν γίνεται χρήση παύλας)

8) Άνω και κάτω τελεία: χρησιμοποιείται

- α) μπροστά από τα λόγια κάποιου που περικλείονται σε εισαγωγικά,
 - β) πριν από αρίθμηση, επεξήγηση, συμπέρασμα (π.χ. Αυτή είναι η καταναλωτική νοοτροπία: επίδειξη, ματαιοδοξία, ναρκισσισμός),
 - γ) όταν ακολουθεί παροιμία, ρητό, γνωμικό, απόφθεγμα
- 9) **Παύλα:** α) παίρνει τη θέση της άνω τελείας ή της άνω και κάτω τελείας, δηλώνει δηλαδή επεξήγηση-συμπλήρωση (π.χ. ο άνθρωπος δεν έχει συνειδητοποιήσει τα λάθη του -κι αυτό είναι πράγματι τραγικό) ή αντίθεση (Ξεκίνησαν –μα δεν θα φτάσουν ποτέ!)
- β) ενώνει δύο λέξεις (π.χ. η σχέση αιτίου-αποτελέσματος)

10) **Διπλή παύλα:** περικλείει μια λέξη ή φράση που θεωρείται σημαντική, καθώς αποτελεί συμπληρωματικό ή επεξηγηματικό σχόλιο (π.χ. Ο πατέρας μου –ελαφρύ το χώμα που τον σκέπασε- δεν ήθελε να με κάνει ναυτικό.)

11) **Παρένθεση:** περικλείει μια λέξη ή φράση που λειτουργεί συμπληρωματικά, χωρίς να θεωρείται απαραίτητη για τη νοηματική συνέχεια του λόγου· έχει επεξηγηματικό, διασαφητικό

ρόλο, ενδέχεται όμως να φανερώνει έντονη αμφισβήτηση και ειρωνεία. Σε παρενθέσεις μπορεί να περιέχονται και εμβόλιμα σχόλια του συγγραφέα.

12) **Αποσιωπητικά μέσα σε αγκύλη:** δηλώνουν ότι το κείμενο αποτελεί απόσπασμα και ότι κάτι παραλείπεται στο συγκεκριμένο σημείο.

ΧΡΗΣΗ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ : Με τις ερωτήσεις ο συγγραφέας (αρθρογράφος, δοκιμιογράφος, επιφυλλιδογράφος) προσδίδει αμεσότητα, οικειότητα και παραστατικότητα στο ύφος και διαλογικό χαρακτήρα στο κείμενο, πραγματοποιώντας επίκληση στο συναίσθημα.

Επιδιώκει να προσελκύσει την προσοχή, να προβληματίσει, να εγείρει ηθικά διλήμματα, να εκφράσει την ανησυχία του, να ευαισθητοποιήσει, να ωθήσει τους αναγνώστες στη συνειδητοποίηση του προβλήματος, αφυπνίζοντάς τους, ώστε να δραστηριοποιηθούν άμεσα.

Συχνά το ερωτηματικό εξυπηρετεί την ανάγκη να επιτευχθεί η συνοχή του λόγου μεταξύ περιόδων και παραγράφων. Διευκολύνει δηλαδή τη μετάβαση σε όσα θα λεχθούν στη συνέχεια.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ

Με την τεχνική αυτή ο συγγραφέας (αρθρογράφος, δοκιμιογράφος, επιφυλλιδογράφος) προσδίδει αμεσότητα, ζωντάνια και παραστατικότητα στον λόγο του, καθιστά πιο εύληπτο το νόημα και πιο προσιτό το περιεχόμενο του κειμένου. Ενεργοποιεί το ενδιαφέρον και την περιέργεια του αναγνώστη που αναμένει με αγωνία την απάντηση. Οικειοποιεί το ύφος, προσδίδει διαλογικό χαρακτήρα στο κείμενο. Η τεχνική αυτή παρέχει διευκόλυνση στη μετάβαση από το ένα θέμα στο άλλο και διασφαλίζει τη συνοχή της παραγράφου.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

α'ενικό πρόσωπο: εκφράζει την **προσωπική** κατάθεση σκέψεων, ιδεών, απόψεων, επιχειρημάτων, φανερώνει **αίσθημα ευθύνης**, δίνει **υποκειμενική** χροιά στον λόγο και **εξομολογητικό** τόνο στο κείμενο, δηλώνει τη **βιωματική** σχέση με τα πράγματα.

β'ενικό πρόσωπο: προσδίδει στον λόγο **οικειότητα**, αμεσότητα, **ζωντάνια**, δημιουργεί **κλίμα διαλόγου**· με το β'ενικό ο συγγραφέας επιδιώκει τη **συναισθηματική προσέγγιση** του δέκτη (βλ. επίκληση στο συναίσθημα).

γ'ενικό/ πληθυντικό πρόσωπο: εκφράζει **αντικειμενική**, απρόσωπη στάση, είναι το πρόσωπο με το οποίο ο συντάκτης ενός κειμένου αναφέρεται σε γεγονότα και ιδέες, εκθέτει επιχειρήματα ή κάνει διαπιστώσεις ευρύτερα αποδεκτές.

α'πληθυντικό πρόσωπο: εκφράζει την **καθολικότητα** ενός φαινομένου, τη **συλλογικότητα**, ό,τι λέγεται τους αφορά όλους. Προσδίδει **αμεσότητα**, **ζωντάνια** και ζεστασιά στον λόγο. Ο συγγραφέας προσεγγίζει **συναισθηματικά** τον δέκτη (ταυτίζεται μαζί του, συμμερίζεται τις ιδέες και τις ανησυχίες του) και καθιστά τον λόγο του πιο πειστικό, του προσδίδει **κύρος** και **βαρύτητα**, γιατί δηλώνει ότι εκπροσωπεί και άλλους, δεν εκφράζει αποκλειστικά προσωπικές θέσεις. Επίσης, υπογραμμίζει την **κοινή ευθύνη** και επισημαίνει τις **κοινές διαστάσεις ενός προβλήματος**. Έτσι, προκαλεί το ενδιαφέρον των αναγνωστών και τους καθιστά κοινωνούς των ιδεών του.

β'πληθυντικό πρόσωπο: εκφράζει διάθεση συναισθηματικής προσέγγισης μεγάλου αριθμητικά συνόλου ατόμων, δίνει αμεσότητα στον λόγο.

ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΕΓΚΛΙΣΕΩΝ

Η επιλογή της έγκλισης επηρεάζει καθοριστικά τον τόνο του λόγου.

- Η **οριστική** εκφράζει κάτι το βέβαιο, οριστικό, αναμφισβήτητο, είναι η έγκλιση του πραγματικού, του δυνατού (π.χ. **θα έκανα** τα πάντα) ή σπανιότερα του πιθανού (π.χ. νιώθω εξαντλημένη, **θα με κούρασε** η πολύωρη εργασία). Το **να + οριστική παρατατικού** δηλώνει παράκληση (π.χ. μήπως να του έλεγες την αλήθεια;).
- Η **υποτακτική** (προηγείται το **ας, να, μη**) δηλώνει το ενδεχόμενο ή επιθυμητό. Προσδίδει στον λόγο υποκειμενικό χαρακτήρα και δηλώνει προτροπή, αποτροπή, απορία, ευχή (μακάρι να..., είθε να...), επιθυμία, προσταγή, πιθανότητα.
- Η **προστακτική** εκφράζει προσταγή, προτροπή ή αποτροπή. Προσδίδει στον λόγο έναν τόνο αυστηρότητας, επιτακτικότητας.

ΎΦΟΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ύφος είναι ο προσωπικός τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας εκφράζει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του. Για να χαρακτηρίσουμε το ύφος ενός κειμένου, επισημαίνουμε:

- την αναφορική ή ποιητική λειτουργία της γλώσσας

- το ρηματικό πρόσωπο
- το λεξιλόγιο (επιστημονικό, λόγιο, πλούσιο, ειδικό, ιδιωματικό, εξεζητημένο, απλός-λιτός λόγος με στοιχεία προφορικότητας, όπως είναι οι λαϊκές λέξεις ή αντίθετα χρήση ασυνήθιστων, σπάνιων λέξεων)
- τη σύνταξη (παρατακτική ή υποτακτική σύνταξη, διαδοχική υπόταξη, μακροπερίοδος ή μη λόγος, ρηματικά ή ονοματικά σύνολα, ασύνδετο ή πολυσύνδετο σχήμα)
- τη στίξη
- τη χρήση των εγκλίσεων
- τα εκφραστικά μέσα (την απουσία ή υπέρμετρη χρήση σχημάτων λόγου)
- την επικοινωνιακή περίσταση (ποιος μιλάει, σε ποιον απευθύνεται, για ποιο σκοπό, πού, ποιο είδος λόγου χρησιμοποιεί, π.χ. επιστολή, άρθρο, δοκίμιο, επιφυλλίδα, ομιλία-εισήγηση κ.λπ.)

Το ύφος χαρακτηρίζεται συνήθως ως:

- **επίσημο, σοβαρό**, τυπικό, επιμελημένο, ακαδημαϊκό/επιστημονικό, λόγιο, πυκνό (αναφορική λειτουργία της γλώσσας, γ' ενικό ή πληθυντικό πρόσωπο, επιστημονικό-λόγιο-πλούσιο-ειδικό λεξιλόγιο, υποτακτική σύνταξη και διαδοχική υπόταξη, μακροπερίοδος λόγος, πολυσύνδετο σχήμα, απουσία θαυμαστικών, χρήση της οριστικής και της υποτακτικής, απουσία σχημάτων λόγου, στόχος του συντάκτη του κειμένου είναι κυρίως να πληροφορήσει και να πείσει, απευθύνεται στη λογική του δέκτη, η περίσταση επικοινωνίας είναι τυπική)
- **απλό, λιτό, οικείο**, καθημερινό, προφορικό, άμεσο, παραστατικό, ζωντανό (αναφορική λειτουργία της γλώσσας, α' ή β' πρόσωπο, απλό-καθημερινό- προφορικό λεξιλόγιο, παρατακτική συνήθως σύνταξη, σύντομες προτάσεις, ασύνδετο σχήμα, απουσία σχημάτων λόγου, απλή περίσταση επικοινωνίας)
- **λογοτεχνικό**, παραστατικό, ζωντανό, γλαφυρό, λυρικό (ποιητική λειτουργία της γλώσσας, χρήση όλων των ρηματικών προσώπων, πληθώρα σχημάτων λόγου και σημείων στίξης, ευθύς λόγος, χρήση λογοτεχνικών και ασυνήθιστων λέξεων, στόχος του συγγραφέα είναι να συγκινήσει, να προσεγγίσει συναισθηματικά τον δέκτη)
- **ειρωνικό, καυστικό, δηκτικό, σατιρικό, χιουμοριστικό**
- **διδασκτικό, επιτηδευμένο** (χρήση του β' προσώπου, της υποτακτικής και της προστακτικής, περίπλοκη σύνταξη, εξεζητημένου λεξιλογίου)

